

Razvoj kriminologije kot samostojne znanosti

Dr. Ljubo Bavcon

I.

Kriminologija je zelo mlada znanost in še danes ni sporazuma o tem, kaj je pravzaprav njen predmet in kolikšen je njen obseg. V tem pogledu se uveljavljajo zelo različna stališča, o katerih je pisal pokojni prof. Lučovnik v svoji razpravi o Pojmu in nalogah kriminologije. Kljub veliki raznolikosti teh mnenj jih lahko razdelimo na nekaj skupin. Predvsem jih glede na predmet lahko razdelimo na tiste, ki menijo, da je predmet kriminologije posamezno kaznivo dejanje in njegov storilec, ter na tiste, ki menijo, da je njen predmet poleg posamičnega pojava tudi kriminaliteta kot družbeni pojav. S stališča klasifikacije znanosti jih lahko dalje razdelimo na tiste, ki v kriminologiji vidijo eno izmed številnih znanosti, ki se ukvarjajo s kriminalitetom, in na tiste, ki jim pojem kriminologije pomeni neko »znanost nad znanostmi«. Z vidika metodologije pa lahko omenimo smeri, ki se omejujejo na opisanje pojavov (fenomenologijo) in na iskanje vzrokov (etiologijo), ter na smeri, ki želijo proučevati kriminalitet v njenem gibanju in razvoju, v njeni vsestranski povezanosti z življenjem posameznika in družbe.¹

Če vzamemo za izhodišče, da je kriminaliteta neki poseben pojav v družbi, pojav, ki se kot splošno uresničuje preko posameznega in posebnega, to je preko posameznih deliktov in njihovih storilcev, ter preko posebnih skupin kaznivih dejanj in storilcev, potem že po logični in deduktivni poti lahko sklepnemo, da se bo morala s tem pojavom ukvarjati neka posebna družbena znanost. Če je kriminaliteta poseben družbeni pojav, ki je splošen pojav v odnosu do posameznega in posebnega, potem se bo morala posebna znanost o kriminaliteti ukvarjati z zakonitostmi, ki gibljejo ta pojav. Odkrivala jih bo, izhajači iz najsplošnejših zakonitosti, ki jih ugotavlja dialektični materializem v gibanju prirode, družbe in človekovega mišljenja, iz zakonitosti, ki jih odkriva marksistična sociologija posebej v gibanju družbe, in z uporabo induktivne metode, ki nas vodi od konkretnega pojava k posebnemu in splošnemu.

Clovekovo mišljenje je v nekem smislu dvakrat dialektično. Prvič kot subjektivni odsev razvijajoče se in spremenljive objek-

tivne stvari in drugič kot funkcija najvišje organizirane materije, ki se nenehno razvija. Zaradi obeh dejstev se je človekovo mišljenje razvijalo od čutno konkretnih predstav v davnini do poznejšega abstraktnega (logičnega) mišljenja in od logičnega do dialektičnega mišljenja. Znanost o družbi in posamezniku kot aktivnem delcu in produktu družbe se je v procesu osamosvajanja znanosti od filozofije oblikovala zadnja, in sicer konec 18. in v začetku 19. stoletja. Zadnja zato, ker ni bilo dovolj, da si je človek pridobil zmožnost za abstraktno mišljenje, niti ni bilo dovolj, da je nastajajoča buržoazija potrebovala znanost za uspešen razvoj svojega načina proizvodnje. Struktura družbe je morala doživeti velike spremembe, ki so se izrazile v spoznanju, da država in družba nista istovetni, in šele tedaj se je sociologija lahko izločila iz okvira državoznanstva, pravoznanstva, filozofije zgodovine itd. ter se oblikovala kot samostojna znanost.

Vzporejanja so morda nevarna, a tu se vsiljujejo. Razvoj misli o kriminaliteti v okviru filozofskega traktatov, kazenskopravne znanosti, statističnih proučevanj, v okviru poznejše nastalih posebnih znanosti, kot kriminalne antropologije, kriminalne sociologije, kriminalne psihologije, kriminalne psihopatologije, v okviru penitenciarne znanosti in kriminalne politike, kaže presenetljivo podobnost z razvojem misli o družbi v dobi neposredno pred nastankom sociologije. Samo še poslednja ovira je morala pasti: fevdalno družbeno ureditev je morala zamenjati kapitalistična, da so se po raznih znanostih razmetane misli o družbi združile in se stopile v sociologijo.

Kriminaliteta je vsaki družbi neprijeten pojav, zlasti pa tisti, ki ji med drugim tudi nezadržno naraščanje kriminala in njena nemoč v boju proti njemu nenehno dopoveduje, da se je preživila. Zaradi tega ovirajo odkrivanje resnice o tem pojavu različni obziri, saj je odkrivanje resnice o kriminaliteti odkrivanje tistih strani družbene stvarnosti, ki bi jih razredna družba rada prikrila pred samo seboj in pred drugimi. Upravičeno lahko zatorej pričakujemo, da bo socialistična družba zmožna pogledati resnici v oči, saj gre prav za spremnjanje resničnosti. S tem pa bo ustvarila še družbene pogoje za to, da se bodo sedaj raztresene znanosti o kriminaliteti združile v kriminologijo kot znanost o zakonitostih gibanja tega resničnega družbenega in individualnega pojava. To naj

¹ Lučovnik dr. Hinko, Pojem in naloge kriminologije, Kriminologija v kazenskem pravosodju, Zbornik, Ljubljana 1957, str. 13—52.

ne bi bila neka nadznanost (superscience), temveč ena izmed posebnih družbenih znanosti.

V okviru te razprave nas zanima predvsem, ali razvoj misli o kriminaliteti v zadnjih 150–200 letih potrjuje tezo o nujnosti oblikovanja kriminologije kot samostojne znanosti o kriminaliteti. Zaradi jasnosti bomo morali uporabljati dva pojma, in sicer pojem kriminologije v širšem smislu kot vseobče znanosti o kriminaliteti in pojem kriminologije v ožjem smislu, to je, v smislu empiričnih raziskovanj o kriminaliteti kot množičnem pojavu in o posameznih deliktih in delinkventih. Zgodovinsko so namreč splošna filozofska in humanistična razmišljanja po eni strani in kazenskopravni dogmatični traktati po drugi strani pred kriminologijo. Ta se pojavi najprej v obliki statističnih proučevanj Queteleta in drugih, resnejše in bolj kompleksno proučevanje delinkventove osebnosti pa se začne šele z Lombrosom. Tako so še danes razcepljeni kazensko pravo, kriminološka empirična raziskovanja (statistična, socioološka, psihološka in druga), kriminalnopolitična razmišljanja in penitenciarna znanost, čeprav je na splošno predmet vseh isti in prav tako tudi namen, namreč, spoznati pojav in njegove notranje zakonitosti ter ga obvladati.

II.

1. Predhodniki sodobne kriminologije

Ljudje so o kriminaliteti razmišljali že oddavna. Kolikor bi lahko bilo zanimivo primerjati nekdanje poglede z današnjimi, se moramo temu v okviru te razprave odreči. Modernejše obdobje, zlasti dobo, ko so francoski razsvetljenci »bistrili glave za prihajočo revolucijo«², pa moramo omeniti, ker najdemo v njej blešeče anticipacije današnjih nazorov. Bonger na primer navaja v svoji obširni knjigi *Criminalité et conditions économiques*³ kopico citatov iz del posameznih filozofov in mislecev 17. in 18. stoletja, ki so razmišljali o kriminaliteti kot posledici slabe in nepravične družbene ureditve. Med njimi so znamenita imena, kot na primer T. More, J. J. Rousseau, Morelly, Holbach, Mably, J. P. Marat in druga. Ta razmišljanja, ki so dobila po navadi tudi obliko ostrih napadov na fevdalni družbeni red, so bila pomemben prispevek k duhovnim pripravam za francosko revolucijo. Prav tako pa so bila tudi pomemben prispevek k oblikovanju novega odnosa do kriminalitete, ki ga je zavzela

francoska revolucija v svojih znanih deklaracijah, ki so še danes – kot načela – temelj skoraj vse kontinentalne kazenske zakonodaje. Že tedaj so bile izrečene mnoge misli, ki bi jih lahko danes upravičeno ponovili. Samo za primer naj si od Bongerja sposodim besede T. Mora, ki je ugotavljal, da so kazni njegovega časa za tatvino preveč krute, da bi mogle biti pravične in tatvini primerne, hkrati pa preveč šibke, da bi mogle prepričiti tatvine vobče.⁴ Tako je torej T. More že tedaj opozoril na problem, ki je problem tudi danes; kajti tako rekoč vse je človeštvo že preskusilo, krute in milejše kazni, kriminaliteta pa vztraja, kakor da je neodvisna od družbene reakcije v obliki kazni.

Silno zanimiva je tudi misel, ki jo je izrekel Holbach v svojem delu *Système social*. »Na Kitajskem,« pravi Holbach, »kaznujejo mandarina tistega okrožja, v katerem se je dogodil hujši delikt. Njegovi nemarnosti, nepravičnosti ali slabemu vladanju namreč pripisujejo krivdo za naraščanje števila hudodelstev. Povečanje števila hudodelcev,« nadaljuje Holbach, »kaže na tiransko ali nemarno upravo. Veliki davki, globe, neizprosnost bogatih in velikašev porajajo nesrečne že, ki jih njihova revščina goni v obup in ki se vdajo kriminaliteti, ker vidijo v njej sredstvo za rešitev. Izobilje je izvor pregreh, beda pa je izvor hudodelstvenosti. Kadar je država slabo vodenja, kadar sta bogastvo in razkošje preveč neenako porazdeljena, tako da milijoni ljudi nimajo najpotrebnejšega, medtem ko ima majhno število ljudi vsega dovolj, tedaj je običajno mnogo hudodelcev in kazni nikakor ne morejo zmanjšati števila hudodelstev. Država namreč kaznuje nesrečne že, zatiska pa si oči pred pregrehami, ki vodijo njo samo v propast. Država namreč postavlja vešala za reveže, medtem pa sama – s povzročanjem revščine ustvarja tatove, ubijalce in hudodelce vseh vrst. Država kaznuje hudodelstva, medtem ko ne-prestano ščuva ljudi, naj jih izvršujejo.«⁵

Danes sicer vemo, da bi tudi glede na objektivne razmere najbolje urejena država ne bila brez kriminalitete. Ta namreč ni odvisna v celoti od tega, kar je subjektivno v družbeni ureditvi, temveč v še večji meri od objektivnih razmer, ki niso odvisne od volje ljudi. Vendar pa moramo priznati globok pomen mislim, ki so bile izrečene pred nekaj več kot 200 leti, kajti nedvomna resnica je, da so družbene razmere toliko ugodnejši pogoj za rast kriminalitete, kolikor manj se stori za hiter in vsestranski razcvet družbe.

Nastop mislecev 18. stoletja je imel lepe sadove tudi na praktičnem področju. Tudi

² Engels, Anti-Dühring, str. 19, CZ, 1948.

³ Bonger W. A., *Criminalité et conditions économiques*, Amsterdam, 1905.

⁴ Prav tam, str. 6.

⁵ Prav tam, str. 17.

zaradi protestov proti krutosti srednjeveškega kazenskega pravosodja je moral Fridek Veliki odpraviti v Prusiji torturo že l. 1740, v Franciji pa so jo odpravili deloma leta 1780, v celoti pa l. 1789. Veliko gibanje, naperjeno proti srednjeveškemu mračnjaštvu, je pobudilo tudi znanega Johna Howarda, ki je opozoril že leta 1777 na nečloveške razmere v zaporih. Konec 18. stoletja že zazledimo številna društva dobrosrčnih ljudi, ki so si prizadevala za izboljšanje razmer v zaporih, zlasti v ZDA.⁶

V to dobo sodijo tudi prvi spisi o kriminaliteti mladoletnikov. Omeniti je treba predvsem znamenitega Pestalozzija (1783), ki je v delu *Über Gesetzgebung und Kindermord* opozoril na nekatere socialne faktorje mladinske kriminalitete in kriminalitete nad mladoletniki. Holandski pravnik Calcoen pa je že v tistem času spoznal, kakšen pomen ima zapuščanje in mučenje otrok za njihov poznejši razvoj. Zahteval je preventivne ukrepe v obliki skrbi za sirote in zapuščene otroke in opozarjal na potrebo dobre vzgoje.⁷

Že v tej dobi je zasledil Bonger tudi prva antropološka razmišljanja o kriminaliteti. Francoski zdravnik De La Mettrie je opozoril na nekatere nenormalnosti v telesni in duševni zgradbi posameznih ljudi kot na ugodno okoliščino pri razvoju njihove delinkventnosti. Zanimivo je, da izhaja De La Mettrie pri obravnavanju tega problema iz determinističnega izhodišča.⁸

Ti in še drugi začetki sodobne znanosti o kriminaliteti zgovorno kažejo, da se je človekova misel, sprva v svoji hipotetični obliku, usmerila v vprašanje o splošnih, družbenih vzrokih kriminalitete. Pokazala je pot ne samo nadaljnjam razmišljanjem in razvoju kazenskega prava ter kazenskopravne znanosti, temveč tudi prvim resničnim raziskovanjem kriminalitete na podlagi statističnih podatkov. Toda oboje, kazenskopravna znanost in raziskovanja, se je moglo razviti šele v razmerah, ki jih je ustvarila buržoazna revolucija. Nova kriminalnopolitična načela, izražena v znameniti Deklaraciji pravic človeka in državljanega, so zadostovala kazenskopravni nanosti vsaj tja do nastopa pozitivistov konec 19. stoletja. Obramba pravic človeka in državljanega je bila v prvi vrsti pri prizadevanjih te znanosti. Prav to pa nam hkrati pojasnjuje, zakaj je buržoazna kazenskopravna znanost zašla pozneje v znamenitem Codice Zanardelli (1889) v čisto dogma-

tiko in sholastiko pojmov, medtem ko je zaznamovala spočetka lepe praktične in teoretične uspehe (kajti buržoazno kazensko pravo je velik napredek v primeri s fevdalnim). Iz te dogmatike in sholastike se je vsaj deloma rešila šele, ko je v eklektični šoli sprejela nekaj pomembnih kriminoloških spoznanj.

2. Prva statistična in sociološka raziskovanja o kriminaliteti

Buržoazna revolucija je odprla vrata za nadaljevanje tiste poti, ki so jo začeli francoski razsvetljenci. Vendar je moralo preteči štirideset let, preden so mogli statistiki začeti s preverjanjem hipoteze, da je kriminalita družben pojav in da je v družbenih razmerah treba iskati njene vzroke. Moderna buržoazna država je zahtevala nastanek in razvoj evidence o prebivalstvu in njegovem gibanju. Združene države Severne Amerike so uvedle ljudsko štetje že leta 1790, Anglija in Francija pa leta 1801. Ti letnici označuja nastanek statistike. V nekaj letih je statistična služba začela zbirati najrazličnejše podatke s področja družbenega življenja, zlasti v Franciji. Zajela je tudi podatke o kriminaliteti, samomorih, nezakonskih otrocih itd. in s tem se je izoblikovala tista vrsta statistike, ki jo Francozi imenujejo »statistique morale«.

Zbrani podatki so omogočili tudi njihovo obdelavo in med prve pomembne avtorje s tega področja moramo šteti Franca A. M. Guerryja, ki je v razpravi *Essai sur la statistique morale de la France* (1833) obdelal nekatere razmerja med spolom in starostjo ter kriminalitetom. V tem delu so tudi podatki o geografski porazdelitvi kriminalitete v Franciji. Guerry je ugotovil, da je največ kaznivih dejanj zoper premoženje v najbogatejših provincah. To dejstvo si je razlagal s tem, da je bogastvo zelo neenako porazdeljeno in da veliko bogastvo spremila velika revščina.

Med statistiki tedanjega časa pa je gotovo najpomembnejši belgijski matematik in astronom A. Quetelet. Njemu gre zasluga, da je prvi s podatki dokazal, da je kriminalita v resnici družbeni pojav. Opazil je, da se število kaznivih dejanj iz leta v leto zelo redno ponavlja, celo v posameznostih, v načinu njihove storitve. S tem je dokazal, da se kriminaliteta giblje po svojih notranjih zakonitostih, da je torej tudi zakonit družben pojav in da lahko postane predmet eksaktnih znanstvenih raziskovanj. Pripomniti je treba tudi, da ga te ugotovitve niso vodile v fatalizem, temveč da je, prav nasprotno, ravno Quetelet poudarjal možnosti za boj proti kri-

⁶ Pinatel Jean, *Traité élémentaire de science pénitentiaire et de Défense sociale*, Paris 1950, str. LII - LIII, Sirey.

⁷ Bonger W. A., *An Introduction to Criminology*, London 1936, str. 35.

⁸ Prav tam, str. 37.

minaliteti, ki naj bi bile v spremembi razmer, v katerih živijo ljudje.

Zgornja dognanja je Quetelet objavil v prvem delu knjige *Physique sociale ou Essai sur le développement des facultés de l'homme*. Drugi del knjige obsega obdelavo različnih faktorjev, ki vplivajo na nagnjenost k delinkvenci in h katerim Quetelet prišteva zlasti vzgojo, poklic, revščino, klimo, spremembe v letnih časih, starost in spol.

Delo teh pionirjev so pozneje nadaljevali številni drugi statistiki, med katerimi je na prvem mestu Edouard Ducpetiaux, ki je pokazal na tesno zvezo med silovito krizo v letih 1845–49 in naraščanjem kriminalitete v Flandriji. Sem sodi tudi Moreau-Cristophe, ki je proučeval razmerje med industrijskim razvojem in močnim naraščanjem pavperizma v Angliji. Von Oettingen je pokazal, da v času krize rastejo tativne zlasti pri ženskah in otrocih. Končno sodi med statistike tudi znameniti Nemec Mayr (čeprav je kronološko nekoliko poznejši), ki je tvorec toliko problematične in izpodbijane teorije o povezanosti med gibanjem kriminalitete in gibanjem cen žita.

S Queteletom in drugimi statistiki se torej prvič uvajajo v proučevanje kriminalitete eksaktne znanstvene metode. To nikakor ni po naključju, kajti konec 18. stoletja in vse 19. stoletje je doba, ko stopa na mesto spekulativnega filozofiranja o družbi in človeku empirično proučevanje stvarnosti. To so omogočili poleg obsežnega znanja o prirodi, družbi in človeku tudi veliki dogodki, ki so v 18. stoletju in daleč v 19. stoletje pretresali Evropo. Prav to dejstvo pa je hkrati povzročilo, da so statistiki pojmovali kriminaliteto kot družben pojav in da so v družbenih razmerah iskali njene najgloblje vzroke. V tem je njihov pomen in njihov prispevek k poznejšim raziskovanjem in k osamosvajjanju kriminologije kot samostojnej znanosti.

Toda v drugi polovici 19. stoletja so že začela delovati notranja protislovja kapitalistične družbene ureditve in razredna nasprotja so se toliko zaostrlila, da so se vedno bolj kazala tudi na površini družbenih dogajanj. Vojne, državljanke vojne, revščina, brezposelnost in krize so nujno vplivale tudi na naraščanje kriminalitete, zlasti mladinske, in povratništva. V takih razmerah buržoazija ni bila več pripravljena podpirati takšnih raziskav, kakršne so začeli Quetelet in njegovi nasledniki. Preveč grda se je pokazala podoba družbe v delih teh znanstvenikov, da bi jo mogli sprejeti tisti, ki so buržoazno državo pojmovali kot zasebno lastnino. Tudi tu moremo iskati razloge za to, da so raziskave o kriminaliteti kot nujni

posledici in odsevu resničnih družbenih razmer polagoma usahnilne. V nekem smislu moramo dati prav Sutherlandu, ki meni, da je bil konec teh raziskovanj velika škoda za nadaljnji razvoj kriminologije, kajti tako pravi Sutherland, »pripadniki geografske šole niso analizirali samo geografske in socialne porazdelitve kriminalitete, temveč so napravili tudi posebne študije o mladinski, o poklicni delinkvenci itd., ki jih je po kvaliteti mogoče primerjati z današnjimi in ki so veliko boljše kot vse, kar je bilo napisano v dobi po letu 1880 do danes.«⁹ »V nekem smislu« pravim zato, ker se moramo proti Sutherlandu dvakrat omejiti. Predvsem moramo upoštevati, da v dobi, ko so nastopali statistiki, še ni obstajala matematična statistična metoda in so zaradi tega tudi njihove analize preveč poenostavljene in včasih tudi netočne. Zato lahko obžalujemo prenehanje statističnih proučevanj, če imamo pred očmi objekt raziskovanja in odnos do problema, ne pa tudi, če primerjamo tedanje in današnje tovrstne študije.

3. Antropološke raziskave o kriminaliteti

Druga omejitev nasproti Sutherlandu je širša. Sutherland namreč meni, da so antropološka proučevanja kriminalitete, katerih eden najpomembnejših začetnikov je Lombroso, potisnila kriminologijo za petdeset let nazaj.¹⁰ To pa nikakor ni točno in takšno mnenje je le znak Sutherlandove enostranosti, njegove ozke usmerjenosti samo v splošno, v kriminalitetu kot splošen pojav. Toda če bi jo proučevali samo kot splošen pojav, bi ostala znanost o kriminaliteti le torzo, kajti naše, že omenjeno stališče je, da kriminaliteta ni samo splošen pojav, temveč se prav kot splošno uresničuje preko posebnega in posameznega. Znanost o kriminaliteti se mora zato ukvarjati tudi s posameznimi delinkventi, z njihovimi posebnimi skupinami in s posebnimi skupinami kaznivih dejanj, kajti šele to lahko ustvari celovito podobo o pojavu, ki mu pravimo kriminalitetu.

Te pomembne naloge, opozoriti na posameznika, na delinkventno osebnost, se je lotil Lombroso. Danes ga nekritično napadajo z leve in desne, prav tako nekritično pa ga tudi hvalijo in se nanj sklicujejo. Smešne so na primer izjave, češ »lombrozijanstvo je cinično izbrisalo iz kazenskega prava vse demokratične oblike in ga neposredno pritegnilo v razredni boj.«¹¹ Prav tako neznanstveno je sklicevanje nekaterih današnjih smeri na Lombrosa, ko trdijo, da je treba vzroke kri-

⁹ Sutherland, *Principles of Criminology*, III. izdaja, 1939, str. 51.

¹⁰ Prav tam, str. 51.

minalitete iskati samo v delinkventovi osebnosti.

V resnici pa je treba dati Lombrosu pravo mesto v zgodovini kriminologije. Že omenjene družbene okoliščine po eni strani, po drugi strani pa nekateri za njegovo dobo moderni miselni tokovi, kot absolutni determinizem in vulgarni materializem, so pobudili tega italijanskega zdravnika, da je začel proučevati najprej lobanje 350 hudih delinkventov, pozneje pa še več kot 3800 drugih delinkventov z antropološkega in psihološkega stališča in da je na tej podlagi preveč pogumno zgradil svojo teorijo o kriminaliteti. Predvsem je znana njegova teorija o rojenem hudodelcu, ki je od narave vnaprej določen za hudodelca. V najbolj zgodnjih obdobjih človeštva je bilo hudodelstvo nekaj normalnega v odnosih med ljudmi, trdi Lomroso. Večina ljudi se je v teku razvoja civilizirala in kultivirala, nekateri delinkventi pa so ostali na nekdanji razvojni stopnji, so torej ostanek primitivnega obdobia — atavizem. Toda v to vrsto je mogoče prištevati le del delinkventov, drugi del so nenormalni ljudje. Spočetka je menil, da so to epileptiki, pozneje, ko to ni mogel dokazati, pa je trdil, da kažejo znake degeneracije. Izhajajoč iz teh predpostavk je Lomroso zgradil celo posebno teorijo o družbenem razvoju, ki se zelo približuje socialnodarvistični smeri v sociologiji.

Lombrosovo teorijo o rojenem hudodelcu je znanost ovrgla, toda »reka resnice teče po prekopih zmote,« pravi Tagore in Lombrosova zmota je bila zgodovinsko potrebna tudi kot zmota, da je mogla usmeriti znanost svojo pozornost tudi na delinkventno osebnost in da se je lahko približala resnici z ugotovitvijo, da delinkvent kot posebna vrsta človeka ne obstaja. Še več, od Lomrosa dalje se posveča tudi »in foro« mnogo več pozornosti storilcu kaznivega dejanja, zlasti kadar je podan sum o njegovem duševnem zdravju.¹²

4. Socioantropološka ali pozitivistična teorija o kriminaliteti

Znameniti Enrico Ferri je naletel ob svojem vstopu v znanost na tri elemente, tri vire, na katere je navezel svoja raziskovanja. To so bili: 1. raziskave statistikov o kriminaliteti kot družbenem pojavi, 2. Lombrosove in druge antropološke raziskave o delinkventovi osebnosti in 3. do vrhunca dognana dogmatika neoklasične kazenskopravne šole.

¹¹ Višinski, Teorija sudskih dokaza u sovjetskom pravu, Naučna knjiga, Beograd 1948, str. 39.

¹² Prim. Kobe dr. Peter, Cesare Lombroso in njegov pomen za kriminologijo in za kazensko pravo, Kriminalistična služba 1956, št. 4.

Zgodovina sama je torej ustvarila potrebo po sintezi. To naloge je opravil Ferri, ki ga prav tako napadajo in mu pripisujejo množico grozljivih idej. V resnici pa je Ferrijeva teorija — za njegovo dobo — popolna sinteza, še več, kvalitativno višja stopnja v razvoju znanosti o kriminaliteti. Njegova teorija je uporaba vsega, kar je bilo do tedaj znanega o kriminaliteti kot družbenem pojavi in o delinkventih kot posameznikih, je prvi poskus celovitega pogleda na kriminaliteto kot resničen pojav, brez moraliziranja in brez dogmatičnega obdelovanja abstraktnih pojmov. V spopadu z neoklasično dogmatiko in izhajajoč iz filozofskega determinizma, je Ferri opredelil kriminalitetu kot »posledico in simptom socialne patologije v njenih razvojnih oblikah in individualne patologije v njenih atavističnih oblikah.« Socialnopatološka je tista kriminaliteta, ki je v nasprotju s prehodnimi oblikami in koncepti neke družbe, ki je torej politično antisocialna. Proti tej obliki kriminalitete se je mogoče po Ferriju boriti samo z družbenimi spremembami, ki naj odpravijo revščino, izkorisčanje in druge njene družbene vzroke. Individualno-patološka ali atavistična pa je po Ferriju tista kriminaliteta, ki napada temeljne pogoje človeške eksistence. Ta del kriminalitete bo stal večno, v vsaki družbi, trdi Ferri, kot njen naravni in nujno spremmljajoči pojav.¹³

Iz tega splošnega pogleda na kriminaliteto izhajajo tudi posledice za Ferrijev koncept kriminalne politike. Neoklasični pojem svobodne volje in moralne odgovornosti je bil predvsem na poti razumnejšim in uspenejšim ukrepom za preprečevanje kriminalitete in zato ga je Ferri ves čas svoje znanstvene aktivnosti silovito napadal. Zgradil je nov kriterij odgovornosti — socialno odgovornost, ki jo je izvajal iz dejstva, da človek živi v družbi, še več, da mora živeti v družbi in da ima zato tudi določene dolžnosti do drugih ljudi.¹⁴

Ko je tako opredelil upravičenost družbene reakcije zoper kriminalitetu na splošno, je opredelil tudi smisel in sredstva te reakcije v posameznih primerih. Za družbo ni nevarno dejanje, ki že pripada preteklosti, temveč storilec, njegova kriminalna poteca in virulenco. Zaradi tega naj klasifikacijo kaznivih dejanj zamenja klasifikacija delinkventov glede na njihove antropološke in psihološke lastnosti ter glede na socialno okolje, v katerem so živeli. Sankcija naj torej ne bo sorazmerna kaznivemu dejanju, temveč delinkventovi osebnosti. Od tod izvira tudi nov pojem, ki sta ga Garofallo in za njim Ferri

¹³ Ferri Enrico, Sociologia criminale, IV. izdaja, 1900, str. 546.

¹⁴ Prav tam, str. 593.

prevzela od Carrare in ga natančneje opredelila — pojem delinkventove nevarnosti. Ta pojem je zasnovan še izključno na nekaterih antropoloških in psiholoških znakih, ki naj bi označevali nekoga kot rojenega hudodelca.

Poleg splošnega — kriminalitete ko družbenega pojava in posameznega — delinkventove osebnosti, predlaga Ferri tudi posebno — posebne skupine delinkventov v obliki poskusov klasifikacije in tipologije. Delinkventi se na splošno po Feriju lahko delijo na paboljšljive in nepaboljšljive. Kriminalno-politično pa je v obeh primerih kazen nesmiselna in nekoristna. Nepaboljšljive je treba izločiti iz družbe, glede paboljšljivih pa je treba bodisi spremeniti družbene razmere, ki jih ženejo v kriminalitetu, bodisi uporabiti uspešnejše ukrepe kot je kazen, ukrepe, ki naj bodo prilagojeni delinkventovi osebnosti.

Že ta, prav na kratko povedana, bistvena vsebina Ferrijevih idej kaže, kako neupravičeni so napadi nanj, zlasti kadar mu očitajo celo dosti poznejši fašizem. Ni dvoma, da je mogoče vsako idejo razlagati na različne načine in da se lahko najbolj idealne misli v praksi popačijo in spremenijo v svoje protislovje. (Dovolj je, če se spomnimo, kaj je Stalin napravil iz marksizma, in vendar razen najhujšim sovražnikom napredka, nikomur ne pride na misel, da bi razglasil Marxa in Engelsa za idejna očeta stalinizma.) Pod vplivom sovjetskih teorij in mnenj je bila tudi pri nas svoj čas izrečena anatema nad Ferrijem. Na srečo so naša lastna razmišljjanja in proučevanja pokazala prav nasprotно podobo in dala Feriju tisto mesto v zgodovini znanosti o kriminaliteti, ki mu gre kot predhodniku vseh sodobnih naprednih tokov v kriminologiji.¹⁵

To pa seveda ne pomeni, da bi lahko nekritično sprejeli vse Ferrijeve teorije, zlasti njihovo nadaljevanje v italijanskem neopozitivizmu (Niceforo, Altavilla). Predvsem je Ferri prenaglo sprejel Lombrosovo teorijo o rojenem hudodelcu, jo povezel s svojimi opažanjami o kriminaliteti, ki napada temelje človeške eksistence, in na tej podlagi napravil sklep, da bo ta vrsta kriminalitete ostala večno spremljajoči pojav družbe. Ta, za konec 19. stoletja morda še nekoliko razumljiv pesimizem, je danes nedvomno neupravičen. Celo pojav prirojenih telesnih ali duševnih motenj, ki se nam zdi neodvisen od družbenih razmer, bo nekoč družbeno osvobojeni človek znal obvladati. Teoriji o rojenem hudodelcu se je pozneje odrekel celo sam Lombroso in priznal, da so njegova

»stigmata« samo možnost, ki se realizira v kriminalnost šele ob ugodnih družbenih in drugih pogojih.

Kritično presojamo danes tudi Ferrijev absolutni determinizem. Ferri ima nedvomno prav, ko trdi, da se dogaja v nekem socialnem okolju, pri določenih fizičnih in individualnih pogojih, neko določeno število deliktorjev, »ne eden več ali manj«. Čim bolj je neki pojav splošen ali makro-pojav, toliko bolj se v njem uveljavlja nujnost, zakonitost. Toda zakonitost se uveljavlja preko naključij in zato Ferri nima prav, ko svoj determinizem prenaša tudi na mikro-pojav, na posamezna delinkventa. Ko Ferri zavrača pojma svobodne volje in moralne odgovornosti, ima prav in se hkrati moti. Prav ima zato, ker opozarja na naravno in socialno kavzalnost (vzročnost) človekovih dejanj, zato, ker zavrača idealistične in metafizične koncepte o finalnosti in neodvisnosti človekove svobodne volje. Moti pa se zato, ker vzročnost zamenjuje z determiniranostjo in ker ne vidi aktivne in ustvarjalne vloge človeka posameznika, ki je determinirana samo z njegovo telesno konstitucijo ter z najširšimi okviri dobe in pogojev materialne resničnosti, v kateri živi, torej samo z zgodovinsko nujnostjo, ki se ustvarja kot rezultanta vseh posameznih zavesti, hotenj in dejanj ljudi.¹⁶

Ne glede na te pripombe pa ima italijanski pozitivizem velike zasluge za nadaljnji razvoj kriminologije, zlasti v obliki, ki mu jo je dal Ferri. Ne da bi se spuščali v posameznosti, lahko rečemo, da je dal izhodišče za vsa poznejša raziskovanja, od Lombrosa, ki je opozoril na delinkventovo osebnost, Ferrija, ki je ustvaril sintezo družbenega — splošnega in individualnega — posameznega v pojavu kriminalitete, do Garofalla, ki je dal novi znanosti ime kriminologija. Od tod so se dalje razvijale tri poglaviteve kriminoloških raziskovanj, in sicer antropološka, ki se je z razvojem psihologije in psihopatologije še nadalje razcepila, dalje sociološka z vsemi njenimi odtenki, in tretja, v katero lahko štejemo vse različne kombinacije tega ali onega omenjenega elementa. Tu sta dobili spodbudo tudi dve različni metodološki usmeritvi, prva, ki ima pred očmi v prvi vrsti delinkventa posameznika, in druga, ki se ukvarja s kriminalitetom kot množičnim, družbenim pojavom.

Italijanski pozitivizem je med drugim tudi izrazito kriminalnopolitično pobaran, saj najde vsaka teoretična ugotovitev svoj smisel v praktičnem predlogu za uspešnejši boj proti kriminalitetu. Zato upravičeno šte-

¹⁵ Prvan Ljubo, Enrico Ferri — preteča modernih ideja u krivičnom pravu, Naša zakonost, 1959, št. 5-6, str. 237.

¹⁶ Engels, Pismo Josefu Blochu, Marx - Engels, Izbrana dela, II. del, CZ, 1951.

jemo pozitivizem tudi za začetnika kriminalne politike ali teorije in prakse boja proti kriminaliteti. Končno, spričo prodornosti pozitivizma, je morala tudi kazenskopravna znanost vse bolj opuščati dogmatiko in eksgezo, upoštevati pa znanstvena spoznanja in iskati nove, ustreznejše formulacije de lege ferenda.

5. Francosko-belgijska šola socialnega okolja

Zanimivo je, da se je Lombrosovim teorijam najodločneje in z uspehom uprl njegov francoski kolega s področja medicine – Lacassagne. Že na prvem kongresu za kriminalno antropologijo leta 1885 v Rimu je dejal: »To, kar je pomembno, je socialno okolje... Socialno okolje je gnojišče za kriminaliteto; bakterija je hudodelec, ki ni pomemben, dokler ne najde gnojišča, na katerem se lahko razmnožuje. Hudodelec z vsemi svojimi značilnostmi, antropometričnimi in drugimi, se nam zdi majhnega pomena. Vse te značilnosti lahko najdemo tudi pri poštenih ljudeh.«¹⁷

Ob Lacassagnu se je proti Lombrosu boril tudi antropolog Manouvrier, ki je na tretjem kongresu za kriminalno antropologijo v Bruslu leta 1892 tako rekoč dokončno pobil teorijo o delinkventu kot posebni vrsti človeka.

Obema antropologoma se je pridružil tudi znani pravnik in sociolog Gabriel Tarde. Medtem ko sta bila prva dva bolj pomembna kot negatorja Lombrosove zmotne teorije, ne pa kot ustvarjalec, je Tarde pomemben, ker je odprl vrata za vstop socialne psihologije v kriminologijo. Kriminaliteta po Tardu ni antropološki, temveč socioški pojav, ki se prav tako kot vsi drugi družbeni pojavi uredničujejo z imitacijo. »Vsi pomembnejši dogodki v življenju družbe potekajo pod vplivom zgledov,«¹⁸ trdi Tarde in s tem zastavi povsem novo smer, ki se ne ukvarja več z objektivnimi dejstvi v družbi in pri posamezniku, temveč je subjektivistična. Ni dvoma, da je imitacija, posnemanje zgledov, eden izmed faktorjev, ki tudi vplivajo na ponašanje posameznika in tu in tam morda celo na gibanje družbe. Tudi v individualni kriminogenezi je bržcas ne bo mogoče povsem spregledati. Prav tako pa tudi ni dvoma, da ta teorija ne more dati zadovoljivega odgovora na osnovno vprašanje kriminologije, to je, kaj je odločilni vzrok kriminalitete. Kljub temu se je pozneje navezala na Tarda

ena izmed šol moderne ameriške kriminologije, teorija diferencialne asociacije s Sutherlandom na čelu.

Med sociološkimi pogledi na kriminaliteto moramo posebej omeniti tudi teorijo Emila Durkheima. Sociolog Durkheim se je zanimal tudi za kriminaliteto in je svoje teorije razvijal v spopadu s koncepti Gabriela Tarda.¹⁹ Za Durkheima je kriminaliteta normalen družbeni pojav, »faktor zdrave družbe, ki ni samo nujen, temveč tudi koristen kot regulatorni agens družbenega življenja.« Pretirano upadanje kriminalitete, pravi Durkheim, je znak motenj v družbi. Število pretepor in telesnih poškodb nikoli ne pade tako nizko kot v času revščine, pomanjkanja in lakote. Kriminaliteta je za Durkheima eden izmed družbenih pojavov, ti pa so posledica medsebojnega delovanja večjega števila posameznikov. Vendar družbeni pojavi niso preprosta vsota posameznih delovanj, temveč so novi pojavi, pojavi posebne kvalitete. Zato živijo izven posameznikov in delujejo drug na drugega kot objektivne kategorije in ustvarjajo družbeno življenje, v katerem ima tudi kriminaliteta svojo funkcijo.

Razumljivo je, da se je Tarde tej teoriji uprl in dokazoval prav nasprotno, da je namreč kriminaliteta nenormalen družbeni pojav in da je izrazito zajedalska. Družbeni pojavi so po Tardu sicer posledica delovanja posameznikov, toda ne živijo izven njih. Zato je tudi trdil, da brez posameznika ni družbe. Medtem ko Durkheim zahteva, naj se družbeni pojavi proučujejo tako kot stvari, trdi Tarde, da brez psihologije ni mogoče razumeti družbe.

Ne da bi se spuščal v kritiko tega ali onega stališča, bo za našo potrebo zadostovala ugotovitev, da je Tarde odprl vrata psihosociologiji, Durkheim pa je odprl vrata proučevanju družbenih skupin in družbenih institucij v kriminologiji. Oba sta imela nedvomen vpliv na poznejši razvoj kriminologije.

6. Marksistični ali bolje kvazimarksistični pogledi na kriminaliteto

Marksizem je tudi pobudil nekoliko poskusov, pojasniti kriminaliteto z metodo dialektičnega in zgodovinskega materializma. Marx in Engels v tem pogledu nista napisala kaj več; razen nekaterih odstavkov v raznih delih, ki jih moramo vzeti bolj kot pojasnilo za gnilobo in propadanje kapitalizma, se nista

¹⁷ Navedeno po: Bonger, An introduction to Criminology, London 1936, str. 78—79.

¹⁸ Tarde Gabriel, La philosophie penale, III. edition, Lyon - Paris, 1892.

¹⁹ Pinatel Jean, La pensée criminologique d'Emil Durkheim et sa controverse avec G. Tarde, Revue de science criminelle et de droit pénal comparé 1959, št. 2, str. 435.

lotila kakšne globlje analize. Nekateri njuni nasledniki pa so preveč mehanično prenasišali najsplošnejše zakonitosti družbenega gibanja, ki sta jih odkrila Marx in Engels, tudi na poseben družbeni pojav, kakršen je kriminaliteta. Najpreprostejši in najotipljivejši faktor – ekonomski faktor, ki se izraža v revščini in pomanjkanju, so razglasili za končni vzrok kriminalitete. Temu se je pridružil še nekoliko pretiran optimizem nekaterih piscev glede perspektive (češ da bo z odpravo kapitalistične družbene ureditve kriminaliteta odpadla sama po sebi). Tako se je oblikovala romantična in nekoliko vulgarna teorija o vzrokih in perspektivah kriminalitete, ki si je sama nadela ime marksistična. Dokler je šlo predvsem za propagando, za mobilizacijo ljudstva za boj proti kapitalizmu, dotele so bili lahko marksisti zadovoljni s takšnim stanjem. Povsem drugačen položaj pa je nastal z zmago socializma v nekaterih državah, ko je resničnost sama ovrgla preveč preproste teorije.

Zaradi tega lahko med tako imenovanimi marksističnimi kriminologi naštejemo samo nekatere iz starejše generacije, ki so dali kljub vsemu nekaj dragocenih misli. Sem sodi predvsem Italijan Turatti, ki je že opazil, da se za vzrok kriminalitete ne more šteti samo nuja in revščina v neposredni obliki, temveč tudi pohlep in druge človeške lastnosti, izvirajoče iz načina življenja, ki ga kapitalizem vsiljuje ljudem. Colajani, ki je bil tudi Italijan, je proučeval zveze med ekonomskimi krizami in kriminalitetom ter med kriminalitetom in drugimi socialnopatološkimi pojavji. Najboljša prevencija je po njegovem mnenju takšen ekonomski sistem, v katerem vladata maksimum stabilnosti in minimum neuravnovesenosti pri razdelitvi družbenega bogastva.

Med pisci, ki so izhajali iz marksističnega pogleda na svet ali se nanj vsaj sklicevali, moramo omeniti še imena A. Bebel, P. Lafargue in W. A. Bonger.

Zasluga omenjenih avtorjev je v tem, da so razvijali teorijo socialnega okolja, ki je bila v delih francoskih teoretikov še precej meglena, glede na to, da so bili ali zdravniki ali pa sociologi, ki jih je zanimalo samo najsplošnejše družbeno gibanje. Bonger po pravici šteje raziskave o zapuščenih in osirotelih otrocih, o revščini, pohlepu, seksualni demoraliziranosti, alkoholizmu, kulturni zaostalosti in vplivu vojn med poglavitne zasluge sociološke smeri v kriminologiji. Toda kolikor so te teorije hotele odgovoriti tudi na osnovno vprašanje kriminologije, so ostale enostranske, ker so posameznika delinkventa pustile povsem ob strani.

7. Prva šola družbenega varstva

Če vzamemo Lombrosa kot eno skrajnost in Lacassagna kot drugo, potem pomeni že Ferri, kot smo dejali, sintezo obeh tez v obliki formule: vsako hudodelstvo je produkt individualnega, socialnega in fizičnega faktorja. Ta pogled na kriminalitetu so nadaljevali konec preteklega stoletja trije znani kriminologi, utemeljitelji Mednarodnega združenja za kazensko pravo, A. Prins, F. von Liszt in van Hamel. Ta šola pa ni samo nadaljevala, temveč tudi dopolnila in izpopolnila kljub vsemu še vedno preveč preprosto Ferrijevo formulo. Raziskovanja, ki smo jih zgoraj omenili, so jim omogočila, da so dosti natančneje kot Ferri opredelili pomen socialnih in ekonomskih razmer za razvoj biopsiholoških možnosti v delinkventnost. Medtem ko je Ferrijeva »temibilità« še pretežno utemeljena na antropoloških lastnostih neke osebe, pa je »l'état dangereux« te šole utemeljen pretežno na njeni izpričani nevarnosti za okolico. Posebej se je ta šola proslavila z razlikovanjem med priložnostnimi delinkventi in delinkventi iz navade.

Še bolj kot na omenjenem področju pa se je ta šola uveljavila na področju kriminalne politike. Tudi v tem pogledu se je naslonila na pozitivizem in ga izpopolnila. Znameniti prvi program Mednarodnega združenja za kazensko pravo, ki je bil določen v statutu združenja, je v celoti kriminalnopolitično usmerjen. Kakor Ferri, zahteva tudi ta smer, naj bo poslanstvo kazenskega prava v boju proti kriminaliteti, naj kazensko pravo upošteva znanstvena spoznanja, naj kazen ne bo edino sredstvo za boj proti kriminaliteti, naj bo poglavitni namen družbene reakcije zoper kriminalitetu v varstvu družbe in poboljšanju storilca in končno, naj se za delinkvente iz navade (po Ferriju nepoboljšljive) uvedejo posebni varnostni ukrepi.

Že iz tega vidimo premik iz kazensko-pravne dogmatike in s čisto teoretičnih področij na področje praktične uporabe doseženih spoznanj. S tem pa se je tokovom, ki so pologoma pripravljali nastanek vseobče znanosti o kriminaliteti, pridružila še kriminalna politika.

8. Začetki kriminalne psihologije

Področje kriminalne psihologije je ostalo slabo obdelano vse do najnovejšega obdobja, kljub temu, da smo o psiholoških opazovanjih govorili že v zvezi z Lombrosom. Po Prosperju Despinu, ki se omenja v literaturi²⁰ kot utemeljitelj kriminalne psihologije, pa vse do dvajsetih let tega stoletja je izšlo

²⁰ Bonger, glej opombo št. 17, str. 139.

mnogo knjig s tem naslovom, ki pa so vsebovale malo ali ničesar, kar bi ustrezalo naslovu. To so bile bolj ali manj spekulativne obravnave, površni in nesistematični vtisi. Seveda je to razumljivo, kajti kriminalna psihologija se pač ni mogla razviti pred psihologijo samo.

Šele v začetku tega stoletja so se začeli pojavljati prvi spisi večje vrednosti v Archivu für Kriminalantropologie und Kriminalistik, časopisu, ki ga je osnoval znani kriminalist H. Gross. Grossova psihološka proučevanja so bila usmerjena pretežno v potrebe kriminalistike, njegova naslednika A. Lenz in E. Seelig pa sta tudi s psihološke strani izpopolnila svoje kriminološke sisteme, ki so eklektična zbirka bioloških, psiholoških in socio-loških elementov, toda z močnim poudarkom na bioantropoloških tipologijah.

S kriminalno psihologijo se je ob začetku tega stoletja ukvarjal tudi časopis Monatsschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform, ki ga je osnoval nemški kriminolog Aschaffenburg. Njegovo psiholoantropološko smer so nadaljevali pozneje v Nemčiji Exner, Metzger in Mergen. Toda tudi to so bili le začetki kriminalne psihologije, brez večjega pomena in sami avtorji so priznavali, da kaj malo vedo o psihologiji hudodelstva.

Iz teh smeri je zraslo tudi Mednarodno kriminalnobiološko društvo, ki je povezovalo zlasti nemške pristaše te teorije. Čeprav so bili pristaši te smeri pretirano biolosko usmerjeni, jim je vendarle treba priznati zasluge na področju empiričnih bioloških raziskovanj o delinkventu kot posameznem pojavi.

9. Kriminologija in kriminalna politika po prvi svetovni vojni

Tako sta torej obe poglavitni smeri kriminoloških proučevanj prispevali v dvajseto stoletje. Raziskovanja o kriminaliteti kot družbenem pojavi so se od statistikov dajje obogatila s Ferrijevo kriminalno sociologijo, s francosko šolo socialnega okolja ter s temeljitejšim, globljim proučevanjem posebnih oblik socialnega okolja, ki sta ga opravila kvazimarksistična smer in deloma tudi smer družbenega varstva. Prav tako pa so se obogatila tudi raziskovanja o osebnosti delinkventov od Lombrosa dalje z antropološkimi in biopsihološkimi raziskavami v okviru antropologije in psihologije.

Najvidnejši rezultat številnih raziskovanj in razmišljanj, ki smo jih omenili, je bilo v prvih tridesetih letih tega stoletja veliko gibanje za reformo kazenskega prava v skoraj vseh evropskih državah. Tako rekoč vsi novi kazenski zakoniki, na novo sprejeti ali teme-

ljito reformirani vse od kraja preteklega stoletja pa do tridesetih let tega stoletja so zasnovani na pretežno isti filozofiji in uvajajo vrsto skupnih kazenskopravnih institutov. To je nedvomno posledica 150-letnih proučevanj kriminalitet kot resničnega družbenega in individualnega pojava in seveda posledica določene stopnje družbene razvitosti. Različne smeri v teoretični kriminologiji se nikakor niso mogle odreči svojih enostranosti in zajeti kriminaliteto kot celovit družbeni in individualni pojav. Ker pa je bilo bolj pomembno boriti se za realizacijo nekaterih teoretičnih spoznanj v praktičnem boju proti kriminaliteti, so se tudi teoretične razlike nekoliko umaknile brezbarvni eklektiki, ki je postala filozofski temelj omenjenih reform. Doba med obema svetovnima vojnoma je zato pretežno doba urejanja znanstvenih spoznanj in njihovega uresničevanja, manj pa nam ta doba daje novega na področju raziskovanj.

Kriminološke raziskave so pokazale, da abstraktni homo delinquens, kakršnega je zamislila revolucionarna buržoazija, v resnici ne obstaja. Vsak delikt je dejanje posameznega človeka in se zgodi v posebnih okoliščinah, zaradi česar ni mogoče najti dveh popolnoma enakih deliktov. S tem spoznanjem in s prvimi klasifikacijami in tipologijami se začne gibanje, ki je v zgodovini kazenskega prava znano kot gibanje za individualizacijo kazni in ki utira pot delinkventovi osebnosti v kazensko pravo. Toda če imamo pred očmi filozofski temelj veljavnega kazenskega prava moramo hkrati ugotoviti, da ta individualizacija izhaja iz abstraktnega kriterija — pravično odmeriti kaznen, ne pa iz praktičnega, kriminalnopolitičnega — individualizirati družbeno sankcijo glede na njeno kar največjo uspešnost pri socializaciji delinkventa. Vendar je, kljub tej omejitvi, ki lepo ponazarja vso kompromisnost in eklekticizem tega obdobja, individualizacija kazni velik napredok in je nujna stopnja, odskočna deska za nadaljnji razvoj, ko dobiva individualizacija ukrepov zoper delinkvente vedno bolj izrazito vsebino v smislu socializacije ali resocializacije delinkventa.

Kot nadaljnja posledica intenzivnejšega proučevanja kriminalitet se pojavita tudi dva nova, zelo pomembna ukrepa v kazenskem pravu in sicer pogojna obsodba in pogojni odpust. Ta dva ukrepa sta sicer znana že proti koncu preteklega stoletja v zakonodajah nekaterih držav, vendar pa dobita svoje mesto v teoriji in v večini evropskih kazenskih zakonikov šele ob veliki reformi v začetku tega stoletja. Neoklasična in eklektična teorija kazenskega prava sta sicer tudi tema dvema ukrepoma postavili dokaj ozke

meje, vendar pa moramo v njih gledati pomemben napredok pri individualizaciji kazni.

Ob robu neoklasične in eklektične zgradbe kazenskega prava je nastal poseben sistem varnostnih ukrepov, kar je prav gotovo posledica zahtev pozitivistične smeri in smeri družbenega varstva. Kriterij nevarnosti, ki ga je že Ferri predlagal za vse delinkvente in po katerem naj bi se uporabljali varnostni ukrepi, je že šola družbenega varstva omejila na duševne bolnike, na duševno defektne in na posebno nevarne delinkvente iz navade. Odkar so bili varnostni ukrepi uvedeni v pozitivno pravo, teče ostra razprava o njihovi pravni naravi in o odnosu med kaznijo in varnostnim ukrepolom. V večdesetletni razpravi je prevladalo stališče, da za veliko večino storilcev kaznivih dejanj povsem zadostuje kriterij krivde, ker je pri njih mogoče računati z zadostno mero zavesti in volje. Le za manjši del, pri katerem se ugotovi pomanjkanje potrebne zavesti in volje, naj se uporabijo varnostni ukrepi. Poleg tega se izjemoma dopušča uporaba kriterija nevarnosti poleg ali namesto krivde tu in tam tudi za nekatere posebne skupine delinkventov kot na primer za delinkvente iz navade, poklicne delinkvente itd.

Razvoj kriminologije in njena spoznanja so vplivali zlasti tudi na določbe kazenskih zakonikov, ki zadevajo mladoletnike. Že prej smo mimogrede omenili nekaj znanstvenikov, ki so se ukvarjali s kriminalitetom mladoletnikov. Statistični podatki, poglobljena proučevanja in praktične izkušnje so pokazale, kaj pomeni zapuščena in nevzgojena mladina, sirote in otroci, s katerimi grdo ravnajo. Vse, kar je bilo na tem področju do tedaj storjenega, je lepo označil pokojni prof. Maklecov, ko je dejal: »Moderna pravna zavest je upravičeno zavrgla prej zelo razširjeno naziranje: malitia supplet aetaem. Psihološka, pedagoška in socioška poglobitev v problem kriminalitete mladostnikov in njenih vzrokov je utrla pot spoznanju, da se zločinstvenost mladostnikov bistveno razlikuje od zločinstvenosti odraslih ter da se vsaj v večini primerov da razložiti s pomanjkljivo vzgojo.«²¹ V zlo Evropi je treba priznati, da je imela pobudo v tem pogledu Amerika, kjer so začeli uvažati posebna mladinska sodišča, ki naj bi preprečila, da bi mladoletnike zajel isti reprezivni sistem kot odrasle.

Kriminologija je imela torej velik vpliv na pozitivno kazensko pravo in na kazensko-pravno znanost, čeprav je ta še dalje ostala samostojna, na svoji posebni, bolj ali manj

spekulativni filozofiji utemeljena znanost. Vse bolj jasno pa je postalo, da se proti kriminaliteti ni mogoče boriti, izhajajoč iz abstraktnih predvodov in dogem, da je kriminaliteta resničen družbeni in individualni pojav ter da imata kazenskopravna znanost in zakonodaja svoj edini smisel in opravičilo v boju proti kriminaliteti. Zato je bilo treba vedno bolj odpirati vrata pozitivnim znanostim o družbi in človeku, pojav, ki označuje zadnja desetletja v razvoju kazenskega prava in ki tudi kaže, da je položaj zrel za oblikovanje celovite in samostojne znanosti o kriminaliteti.

10. Kriminologija v Združenih državah Severne Amerike

Ko pregledujemo vire sodobne kriminologije, ne moremo mimo ZDA in kriminoloških raziskovanj v tej deželi, zlasti tudi zato, ker se v nekaterih pogledih po drugi svetovni vojni opaža ameriški vpliv na evropsko kriminologijo.

Se bolj kot za evropsko kriminologijo velja ugotovitev, da je kriminologija mlada znanost, za Ameriko, kjer so začeli s kriminološkimi raziskavami šele okrog leta 1910. To pa ne pomeni, da se pred tem v ZDA ni nič dogajalo. Kot na drugih področjih človeške dejavnosti so Američani tudi tu dokazali svoj praktični duh in lahko rečemo, da je pri njih v nasprotju z Evropo praksa v mnogih pogledih korakala pred teorijo. Evropa šele danes sprejema in uvaja vrsto institutov, ki so v ZDA znani že od srede preteklega stoletja, kot na primer probation, parole, specializiran sistem kazenskih zavodov, poseben sistem ukrepov zoper mladoletnike, različni preventivni ukrepi, postpenalni ukrepi itd.

Sistematična znanstvena raziskovanja pa so se začela dosti pozneje in kar je najbolj zanimivo, velik njihov del je najtesneje povezan s socioškimi raziskavami empirične vrste. Prav ta metoda je omogočila ameriški kriminologiji, da je zbrala veliko količino stvarnih podatkov, v čemer evropska kriminologija za njo precej zaostaja.

Iz istega vzroka pa ostaja ta kriminologija precej površinska in se malo ukvarja z vprašanjem, ki najbolj muči evropsko kriminologijo, z vprašanjem o najglobljih vzrokih kriminalitete. Skoraj bo treba soglašati s sovjetskim kriminologom Rešetnikovim, ki trdi, da so ameriški kriminologi zamenjali vprašanje o najglobljih vzrokih kriminalitete z vprašanjem, zakaj je neka oseba delinkventna, druga pa ne.²² To mnenje pa je

²¹ Maklecov, Pravna narava odredb zoper otroke in mlajše mladoletnike v kazenskem pravu kraljevine Jugoslavije, ZZR, IX, Ljubljana, 1932-33.

²² Rešetnikov, O nekotorih karakternih črtah sovremenoi amerikanskoi kriminologii, Sovetskoe gosudarstvo i pravo, 1958, št. 10, str. 124.

seveda tudi nekoliko poenostavljeno, kajti mnogo bolje bomo razumeli ameriško kriminologijo, če bomo upoštevali njen temeljno usmerjenost na konkretno, za razliko od evropskega načina mišljenja, ki je bilo in je nagnjeno k filozofiranju in k posploševanju.

Ameriških kriminoloških smeri seveda ni mogoče strpati vseh v en koš, imajo pa nekaj skupnih potez, ki so za vse značilne. Metodološko se naslanjajo na proučevanje posameznika in družbenih skupin. Individualno metodo je uvedel U. Hill s svojo knjigo Individualni delinkvent in ta metoda je dala rezultate, ki jih ni mogoče spregledati na področju raziskovanj o delinkventovi osebnosti. Toda pri tem so kriminologi pozabili na vlogo socialnega okolja. Kot reakcija na to enostranost se je pojavilo v dvajsetih letih našega stoletja mnenje, da je treba na delinkventa gledati s stališča njegove pripadnosti tej ali oni družbeni skupini. Tako na primer trdi kriminolog Cohen, da je treba proučevati skupine delinkventov kot socialne sisteme, ali z drugimi besedami njihovo strukturo, zgodovino in kulturo, ne pa posamezne delinkvente. Tudi ta smer ima svoj izvor v empirični sociologiji, ki proučuje, kot je znano, takšne družbene skupine, kot so prebivalci vasi, mesta, mestnega okraja, člani nacionalne skupine, skupine z enakimi dohodki itd. Ta smer se je pozneje razcepila v več posameznih smeri, ki jim je skupno to, da so se povzpeli do ostrih kritik ameriškega načina življenja in ameriške družbene ureditve. Med njimi so kritike družbenega sistema, moralnih in družbenih vrednot ameriške družbe, ki so zares uničujoče, kot na primer pri Taftu, Hortonu, Elliotovi itd. Seveda pri njih ne gre za kakšne pozive na revolucijo in tudi ne izhajajo iz marksističnih stališč. Vendar pa ni mogoče soglašati s sovjetskimi avtorji, ki večinoma zamolčujejo ta dejstva ali pa celo razglašajo prav te kriminologe za sluge kapitalizma, ki naj bi dokazovali, da za odpravo kriminalitete ni treba uničiti kapitalizma, temveč samo odpraviti nekatere nezdrave pojave v družbi.²³

Od tod izvira tudi posebna smer ameriške kriminologije, posebna teorija o kulturnih konfliktih kot vzrodu kriminalitete. Ta teorija dokazuje, da velik odstotek kriminalitet v ZDA izhaja iz zgodovinsko pogojene zapletenosti ameriške družbe, ki je sestavljena iz zelo različnih nacionalnih in rasnih elementov. Tako trdita kriminologa Porterfield in Talbert, da je toliko več kriminalitet v neki družbi, kolikor več je v njej kulturnih konfliktov.

Posebna smer ameriške kriminologije, ki se je naslonila na sociologijo in psihologijo,

je teorija o diferencialni asociaciji, ki smo jo omenili že zvezo s Tardom. V resnici je ta teorija ena izmed inačic psihosociološke smeri v kriminologiji, in sicer ena izmed najpomembnejših. Začetnik te teorije je znani kriminolog Sutherland, ki jo je razvil v knjigi *White collar criminality*. Na podlagi Tardove teorije posnemanja trdi Sutherland, da je ponašanje posameznika determinirano s psihosocialnimi elementi njegovega okolja. Če v tem okolju prevladujejo kriminalni elementi (v morali, mišljenju ljudi, običajih, vrednotah), potem se posameznik tem elementom prilagodi, se jih navadi, jih posnema in se razvije v delinkventa.

Ameriške kriminologije nikakor ni mogoče kar preprosto zavreči. Predvsem je zbrala veliko gradiva na podlagi empiričnih raziskav o delinkventu posamezniku, o njegovem okolju, o družbenih skupinah in o skupinah delinkventov. Zlasti tudi ni mogoče kar zavreči vrste ukrepov za socializacijo in resocializacijo, ki jih je oblikovala praksa in ki so v Ameriki danes že tudi teoretično obdelani. Končno pa tudi ni mogoče zanikati, da ima večina posameznih tako imenovanih vzrokov kriminalitete, ki so jih odkrivali in proučevali, v resnici najtesnejšo zvezo s kriminaliteto. Tako ni mogoče zanikati, da je delinkventova osebnost velikega pomena za genezo njegove delinkventnosti, dalje, da okolje vpliva na oblikovanje takšne ali drugačne osebnosti, da moralne norme in moralna atmosfera, ki vladajo v neki družbeni skupini, lahko nekoga povlečejo v kriminalnost in da kulturni konflikti med pripadniki različnih narodnostnih ali rasnih skupin lahko vplivajo na naraščanje kriminalitete. Zato moramo ugotoviti, da je ameriška kriminologija prispevala svoj delež k posameznim znanstvenim smerem, ki so pripravljale in pripravljajo oblikovanje kriminologije kot vseobče znanosti o kriminaliteti. Toda kot je bilo vedno v zgodovini razvijajoče se človekove misli, ima tudi ameriška kriminologija jedrce resnice in jedree zmote. O tem, kar je v njej vrednega, smo že govorili, zmota pa je po našem mnenju v enostranosti posameznih smeri, v absolutiziraju posameznih faktorjev. Niti eden izmed faktorjev, ki so bili zgoraj našteti le za primer, ne more dati sam po sebi odgovora na vprašanje, od kod kriminaliteta kot družbeni pojav. Zmota je torej v tem, da ameriška kriminologija razglaša posamezne strani, posamezne elemente resnice za popolno resnico, za gonilno silo posameznika in družbe. Pri tem se ne spuščam v vprašanje, če je in koliko je v tej kriminologiji tudi zavestnega prikrivanja resnice in zavestnega iskanja vzrokov kriminalitete tam, kjer jih ni mogoče najti.

²³ Prav tam, str. 126.

11. Kriminologija v Sovjetski zvezi

Zmaga oktobrske revolucije v Rusiji je upravičevala up, da bo prva socialistična država našla boljše praktične rešitve za boj proti kriminaliteti in da bo posvetila veliko pozornost tudi znanstvenemu proučevanju tega socialnega pojava. Prvo desetletje obstoja Sovjetske zveze tudi v resnici odlikujejo naporji v obeh smereh. Pozitivno kazensko pravo iz leta 1922 in 1924 je bilo navdahnjeno z naprednimi idejami pozitivistične in sociološke šole; to lahko z gotovostjo trdimo, čeprav so pozneje kaj takega odločno zanikali.

Tudi teoretičnemu proučevanju kriminalitev so tedaj posvetili vso pozornost. V Moskvi je na primer ustanovljen Državni inštitut za proučevanje kriminalitete, ki je imel podružnice v večjih mestih države. V kazenskih zavodih pa so v tem času ustanovili posebne kabinete in laboratorije za proučevanje osebnosti delinkventov.

Po letu 1930 se je začela Sovjetska zveza spremenjati v diktatorsko in avtoritativno državo in pritisku državnega nasilja se je vdala tudi teorija. Raziskovanja so prenehala, kriminologi pa so se začeli ukvarjati z abstraktnimi in dogmatičnimi problemi kazenskega prava, kjer so mnogi poskušali teoretično opravičiti to, kar se je dogajalo v praksi. V ta čas sodi tudi znana teorija o pravu in posebej o kazenskem pravu kot volji vladajočega razreda, ki jo je razkril dr. V. Bakarić kot teorijo, ki je hotela opravičiti maličovanje države in nasilja.²⁴

V to obdobje sodi tudi psevdomarksistična teorija o kriminaliteti kot ostanku starega. Ta svojevrstna metafizika priznava, da je treba vzroke kriminalitete iskati v ureditvi družbenih odnosov, v oblikah lastnine, v načinu organizacije proizvodnje in razdelitve. Toda prič: to priznava samo za drugi breg, za kapitalizem, in drugič: naivno prikazuje družbene odnose, način proizvodnje ter razdelitve itd. kot pretežno posledico zavestnega (hudobnega) delovanja in hotenja ljudi, ne pa kot pretežno posledico določene stopnje razvitosti materialne stvarnosti. V socializmu je vse dovršeno in če se po revoluciji kriminaliteta še pojavlja, potem je to ali ostane starega in še to ostane starega v zavesti ljudi, ne pa v materialni stvarnosti, ali pa dejavnost ljudskih sovražnikov, tujih agencij in njihovih pomočnikov. Od tod seveda izhaja tudi, da Sovjetski zvezi ni potrebna nobena kriminologija, kajti z delinkventi, ki so politični sovražniki, bo opravila sovjetska oblast.

²⁴ Bakarić, Povodom krivičnog zakonika, Arhiv za pravne i društvene nauke, 1951, št. 1, str. 24.

Resnici na ljubo je treba priznati, da so se stvari zaobrnile nekoliko na boljše po Stalinovi smrti, o čemer pričajo tudi novosti v kazenski zakonodaji, pa tudi v literaturi je opaziti prve znanilce temeljitejših sprememb v teoretičnih pogledih.²⁵

12. Razvoj kriminologije v novejšem obdobju

Za obdobje od tridesetih let tega stoletja do danes je značilno veliko število empiričnih kriminoloških raziskovanj, ki pa razen na področju kriminalne psihologije niso prinesla kaj bistveno novega. Raziskave v splošnem le potrjujejo in dokumentirajo že izrečene misli in hipoteze. Na področju kriminalne psihologije pa je bil dosežen pomemben napredok, ki gre v korak z razvojem psihologije sploh in ki nam mnogo bolj plastično in prepričljivo pojasnjuje individualno kriminogenezo s frustracijskimi in motivacijskimi mehanizmi.

Toda obravnavano obdobje je dosti pomembnejše zaradi svoje izrazite usmerjenosti v preventivno kriminalno politiko. Že pred drugo svetovno vojno se je v nekaterih zahodnih državah začelo gibanje za kriminalno profilakso, ki se je navezalo na nekatere kriminalnopolitične elemente Ferrijeve in Lisztrove teorije. To gibanje je poskušalo dati kazenskopravnemu pojmu generalne prevenčije globlji pomen z več vsebine. Toda leta pred drugo svetovno vojno so bila malo primerna za razcvet takšnih prizadevanj in zato tudi Mednarodno društvo za kriminalno profilakso ni doseglo vidnejših uspehov.

Dobo po drugi svetovni vojni pa v največji meri označujejo prav kriminalnopolitična prizadevanja. Tako rekoč vsa raziskovanja, vse teoretične razprave, vse, kar se dogaja na našem področju, se prav neposredno tiče vprašanja, kako in s kakšnimi sredstvi se je mogoče najbolj uspešno boriti proti kriminaliteti.

Tu moramo, čeprav samo mimogrede, omeniti znano gibanje za družbeno varstvo, ki je nastalo okoli leta 1947 in ki je zaradi svoje ideološke strpnosti in zaradi praktičnih kriminalnopolitičnih ukrepov, ki jih predлага, v kratkem času osvojilo večino kriminologov po svetu. Praktični predlogi, s katerimi nastopa to gibanje, so že toliko znani, da jih ni treba ponavljati. Prav na kratko povedano, si to gibanje prizadeva za zamenjavo represije z večim številom preventivnih, kurativnih in po potrebi tudi represivnih ukrepov

²⁵ Primerjaj Bavcon, Ob novi sovjetski kazenski zakonodaji, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 1959, št. 1, str. 30—39.

socialnoekonomske, mentalnohigieniske, zdravstvene, vzgojne in drugačne narave. To jedro nove kriminalne politike, za katero se razvema gibanje za družbeno varstvo, si seveda razni kriminologi različno zamišljajo in tudi vsakdo ga teoretično in ideoološko po svoje upravičuje. Nekdo se sklicuje na spoznanja empirične kriminologije, drugi na praktične izkušnje, spet drugi na »družbeno solidarnost«, na »krščansko usmiljenje« in podobno. Ne more se seveda izenačevati moč vseh teh argumentacij, vendar pa ni dvoma, da so teoretični in ideoološki argumenti, v imenu katerih se uvaja nova napredna in humanistična praksa, manj pomembni kot pa ta praksa sama. Menim, da smo tudi na tem področju priče dogajanju, v katerem se pod različnimi ideoološkimi pregrinjali prebija na dan nekaj novega, novi odnosi med ljudmi, ki bi, razviti in ukoreninjeni v ustrezen družbeni sistem, v celoti pristajali socialistični družbeni ureditvi. Zares, kdo bi se mogel bolj navduševati za odpravljanje nasilja, represije, nezanimanja za človeka itd. kot prav socialisti? Zahteve po splošni družbeni preventivni dejavnosti bodo ostale v buržoazni družbi bolj ali manj platonične narave, kajti odpravo izkorisčanja človeka po človeku ter hitrejši napredek pri zadovoljevanju temeljnih človeških materialnih in duhovnih potreb omogoča šele družba, ki ji zasebna lastnina ni več ekonomski temelj. Toda kljub temu ne smemo podcenjevati tudi takšnih zahtev, kajti »ideje postanejo materialna sila, kadar jih osvojijo množice« (Marx). Tudi ideje o odpravi nasilja, o novih odnosih do človeka prispevajo k odpravljanju kapitalistične ureditve.

13. Penitenciarna znanost

Kronološko morda ni povsem upravičeno postaviti penitenciarno znanost na konec tega kratkega pregleda zgodovine kriminologije. O prvih začetkih te znanosti smo govorili že v poglavju o predhodnikih, ko smo omenili Johna Howarda, ki si je že konec 18. stoletja prizadeval za izboljšanje higienskih in prehrabnih razmer v zaporih in zahteval uvedbo moralne in religiozne vzgoje, obvezno delo in poklicno izobrazbo. Toda penitenciarna znanost ima pri oblikovanju kriminologije svoje posebno mesto in je tudi eden izmed tokov, ki so prispevali in še prispevajo k skupni reki kriminologije, zlasti v zadnjih desetletjih, ko je dobila ta znanost novo, bogatejšo vsebino — traitement za resocializacijo delinkventov.

Zahteve, ki jih je postavil že John Howard, so bile temelj za razne penitenciарne reforme vse do srede preteklega stoletja. Tedaj je nastala in delovala tudi posebna

penitenciarna šola, ki je zvalila krivdo za naraščanje kriminalitete na skrajno slabe razmere v zaporih, v teh »visokih šolah kriminala«, kot so se izražali njeni pripadniki. Ta šola je opozorila na dejstvo, da so po zaporih pomešani delinkventi vseh vrst, da se med seboj kvarijo, da grobi postopek z njimi še krepi njihove antisocialne tendence itd. Penitenciarna šola je nedvomno enostranska, kajti tudi razmere v zaporih ne morejo bistveno vplivati na naraščanje kriminalitete, čeprav seveda lahko vplivajo na odstotek povratnikov. Toda po drugi strani je ta šola sprožila idejo o poboljšanju in reklasaciji obsojencev, idejo o aktivnih ukrepih za njihovo poboljšanje, namesto dotedanjega pasivnega pričakovanja, ali bo odmerjena količina strahu zadostna ali ne. Te ideje so pozneje vodile h klasifikaciji in grupaciji obsojencev, k humanizaciji postopka z njimi in k uvajanju posebnih sistemov izvrševanja kazni.

Vse do najnovejše dobe pa moremo opazovati predvsem razvoj sistemov izvrševanja kazni. Iz Amerike je belgijski odvetnik Duperiaux konec preteklega stoletja prinesel sistem nočnih posamičnih celic in dnevnih velikih skupinskih delavnic, sistem, ki je še danes skoraj povsod v veljavi. Medtem pa se je v Angliji začel sredi preteklega stoletja razvijati tako imenovani progresivni ali tudi irski sistem izvrševanja kazni, katerega vsebina je v prehajjanju obsojenca od hujših k vedno lažjim oblikam prestajanja kazni in to glede na njegovo ponašanje. Ta sistem velja še sedaj ponekod kot najbolj uspešen in izpopolnjenega ga danes uvaja na primer Francija. Največ pa je na tem področju opravila Mednarodna kazenska in penitenciarna komisija (delovala je od sedemdesetih let preteklega stoletja dalje) ki je leta 1950 prepustila svojo funkcijo Organizaciji združenih narodov.

Sele zadnja desetletja so pokazala posluh tudi za že prej izrečene zahteve po aktivni in intenzivni terapiji obsojencev zaradi njihove socializacije in resocializacije. V ta namen se ustanavljajo posebni opazovalni zavodi, kjer poskušajo odkriti značilnosti obsojenčeve osebnosti in mu predpisati postopek za terapijo. Izkušnje v tem pogledu so že precejšnje, čeprav ovira delo pomanjkanje strokovnjakov in primernih prostorov.

Zadnja desetletja so penitenciarno znanost obogatila tudi s sistemom tako imenovanih postpenalnih preventivnih ukrepov in ukrepov za pomoč odpuščenim obsojencem.

Sprica vsega tega torej lahko trdimo, da sodi tudi penitenciarna znanost med tiste, ki so prispevale k razvoju kriminologije kot posebne znanosti o kriminaliteti.

Sklep

Kratki in iz razumljivih razlogov nepolni pregled razvoja kriminologije je pokazal, da je pot vodila od abstraktno filozofskega in kazenskopravno dogmatičnega obravnavanja kriminalitete k vedno bolj konkretnega proučevanja tega družbenega in individualnega pojava. Pomanjkljivo znanje in pomanjkanje podatkov o človeku, družbi in kriminaliteti je bilo pogoj po eni strani za spekulativne traktate, po drugi strani pa za nastanek večjega števila pododdelkov v raznih znanostih, ki so se ukvarjali s kriminaliteto in ki so se prikazovali, kot da nimajo nobene medsebojne zveze. Toda kolikor več vemo o deliktu, delinkventu in kriminaliteti, toliko bolj se nam vsiljuje spoznanje, da gre za resničen in celovit družbeni in individualni pojav, ki ga gibljejo lastne notranje zakonitosti. Odkrivanje teh zakonitosti in njihovo obvladovanje je predmet kriminologije, čeprav se jih bomo lotili sedaj s pravnega ali kriminalnopolitičnega in potem spet s sociološkega ali psihološkega vidika. Toda različni pogledi ne bi smeli biti več med seboj ločeni, odtujeni, temveč deli ene celote, deli celovite znanosti. Na kriminaliteto in na boj proti njej moramo torej gledati kot na celoto in jo proučevati tako s stališča spoznavanja kakor tudi s stališča njenega prečevanja in zatiranja. Sicer pa smo priče podobnemu procesu tudi v drugih znanostih. Kolikor bolj se širi človekovo znanje o svetu, ki ga obdaja, in o samem sebi, toliko manj so posamezne znanosti ločene druga od druge, toliko bolj se povezujejo in prepletajo. Znanost ni več stvar v kabinetu zaprtih osamljenih znanstvenikov, temveč stvar večjih skupin znanstvenih delavcev, ki v skupinah dopolnjujejo znanje in izsledke posameznikov in ga oblikujejo v celovito znanstveno podobo o problemu, ki ga proučujejo. Zgodovina nam je pokazala, kako se je iz različnih smeri polagoma gradila in se še gradi ena izmed znanosti o človeku in družbi, ki do pred kratkim ni obstajala in ki naj bo sinteza na višji stopnji vsega, kar so dale doslej razcepljene posamezne znanosti o kriminaliteti.

Za razvoj vsake znanosti so poleg dozorelih pogojev na področju človekovega spoznavanja potrebni tudi dozoreli družbeni pogoji. Že v začetku te razprave sem poudaril, da so z nastankom in razvojem socialistične družbe podani posebno ugodni objektivni pogoji za razvoj kriminologije kot posebne znanosti in za uspešnejši boj proti kriminaliteti. Prav bi bilo, da bi te ugodne objektivne pogoje tudi subjektivno čim bolj izkoristili, kajti kljub vsemu, kar je človek že spoznal, kriminaliteta še vedno ni zadovoljivo pojasnjena in praktična prizadevanja v boju proti kriminaliteti izhajajo seveda iz naše objektivne in subjektivne resničnosti. Pri tem pa morajo upoštevati to, kar je človekova misel že dognala in kar je praksa potrdila kot resnično; ter tiste hipoteze, ki imajo napredna idejna izhodišča.

NEKAJ NAJPOMEMBNEJŠE LITERATURE

1. Ancel Marc, *La Défense sociale nouvelle*, Pariz 1954, Cujas.
2. Bavcon, *Kriminalna politika in njene tendence v socialistični družbi*, Ljubljana 1958, CZ.
3. Ponter, *Criminalité et conditions économiques*, Amsterdam 1905.
4. Bonger, *An Introduction to Criminology*, London 1938.
5. Cornil Paul, *La peine de prison*, Revue internationale de criminologie et de police technique, 1955, št. 3.
6. Elliot Mabel, *Crime in Modern Society*, 1952, Harper.
7. Ferri Enrico, *Sociologia criminale*, V. izd. Torino 1929.
8. Kobe dr. Peter, Cesare Lombroso in njegov pomen za kriminologijo in za kazensko pravo, Krim. služba, 1956, št. 4.
9. Lučovnik dr. Hinko, *Pojem in naloge kriminologije*, Kriminologija v kazenskem pravosodju, Zbornik, Ljubljana, 1957, str. 13–52.
10. Kunter Nurullah, *La contribution de l'Union internationale de droit pénal au progrès de la législation et de science du droit criminel*, Revue internationale de droit pénal, 1951, str. 319.
11. Maklecov, *Osebnost storilca v modernem kazenskem pravu*, ZZR, VII, 1929.
12. Maklecov, *Očuvalne odredbe v sistemu modernega prava*, Slovenski pravnik, 1932.
13. Pinatel Jean, *Traité élémentaire de science pénitentiaire et de Défense sociale*, Pariz 1950, Sirey.
14. Saleilles Raymond, *Individualisation de la peine*, III. izd. 1927.
15. Spirito Ugo, *Storia del diritto penale italiano*, II. izd. Torino 1932.
16. Sutherland, *Principles of Criminology*, III. izd. 1939.
17. Taft Donald, *Criminology, A Cultural Interpretation*, New York, II. izd. 1953.

The Development of Criminology as an Independent Science

By Dr. Ljubo BAVCON

In this paper, the author defends the opinion of criminology having already developed so far as to be already an independent science on criminality. He thus feels that criminology is neither a science above other sciences, nor a narrow and subordinate discipline among sciences engaged likewise in criminality, but that it is an independent, separate science of the special social and individual phenomenon called criminality.

The author endeavours to illustrate his idea by a survey of the development of criminology from its predecessors and its pioneers — the statisticians and sociologists of the first third of the previous century — up to the modern era, when an integral and synthetic conception of criminality prevails more and more. Just the development of this science illustrates very well the way of thought which issued from the abstract philosophical and penally dogmatic treatment of criminality to a more and more concrete and integral study of this phenomenon. The human thought which first began by perceiving the appearance generally, had subsequently to analyze it in detail from various points of view (from the sociologic, anthropologic, psychologic aspect etc.), which makes possible now — by virtue of a better knowledge of criminality and of delinquents — the formation of a complex and integral science. The more we know of the punishable act and of the delinquent, the better we perceive that criminality is a specific social and individual phenomenon which is moved by its own intrinsic laws. Discovering these laws and controlling them, this is the object of criminology, although these laws have to be elucidated from various points of view, viz. from the aspects of sociology, law, psychology, criminal policy, etc. These various

aspects should not, of course, be separated from each other and mutually alien any more, but they should be parts of one whole. Thus we have to consider criminality and combat against it as an entirety, and to study it from the point of view of cognition as well as from the aspect of prevention and of extirpation.

A similar proces can be observed in other sciences too. The more man's knowledge of the world which surrounds him, and of himself, expands, the less the individual sciences are separated from each other and the more they are interlaced and connected.

Besides mature conditions in the field of man's cognition, ripe social conditions are likewise necessary for the development of every science. To every society, criminality is disagreeable, especially to a society which is ceaselessly being persuaded that it has had its day — also by the irresistible increase of criminality and by its powerlessness in the combat against it. Therefore various considerations hinder the revelation of truth about this phenomenon. There are good reasons for our expectation that favorable social conditions for the development of criminology as an independent science, and that thus a more successful combat against criminality will be created at the formation of a society, the economic basis of which is no more private property.

Thus history, too, tells us how a science has been built up, and is still being built up gradually from various directions, a science of man and of society which lately did not yet exist and which should be a synthesis on a higher level of everything which the individual sciences of criminality, which have been split up by now, have yielded until now.